

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА БОТАНІКИ ТА ЕКОЛОГІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 101 «ЕКОЛОГІЯ»

Кривий Ріг - 2023

Методичні рекомендації до виконання практичних занять з дисципліни «Ландшафтна архітектура» для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього ступеня зі спеціальності 101 «Екологія» / Укладачі: Гнілуша Н.В., Поздній Є.В. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 41 с.

Укладачі: Гнілуша Н.В. – канд. пед. наук, доцент;

Поздній Є.В. - асистент кафедри ботаніки та екології

Рецензенти:

Маленко Я.В. – канд. біол. наук, доцент кафедри ботаніки та екології.

Мантуленко С.В. – канд. пед. наук, доцент кафедри географії та методики її навчання.

У методичних рекомендаціях викладено зміст матеріалу до виконання практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Ландшафтна архітектура» для здобувачів першого освітнього рівня «бакалавр» зі спеціальності 101 «Екологія».

Рекомендовано до друку Вченою радою природничого факультету Криворізького державного педагогічного університету (протокол № від 2023 року)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ТА.....	9
ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	11
ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ	
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	12
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	41

ВСТУП

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні теоретичні погляди на формування навколишнього середовища засобами ландшафтної архітектури.

Міждисциплінарні зв'язки: «Ландшафтна архітектура» представляє собою спеціалізовану дисципліну тісно пов'язану із фундаментальними та фаховими дисциплінами, серед яких: фітодизайн, естетика, дизайн міського середовища, основи садово-паркового мистецтва, екологія та ін.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є формування у студентів фундаментальних теоретичних знань зі сфери вирішення різноманітних завдань ландшафтного аналізу та проектування ландшафтних об'єктів різних містобудівних рівнів в сучасних умовах на основі екологічного та системного аналізу.

Основними завданнями є:

- ознайомити студентів з питаннями сучасної ландшафтної архітектури, основними завданнями і засобами ландшафтного проектування в цілях створення комфортного середовища для життєдіяльності;
- надання практичних навичок вирішення проблем формування відкритих просторів міського середовища;
- вивчення факторів, що впливають на формування ландшафтного середовища;
- ознайомлення зі специфікою створення об'єктів ландшафтного дизайну з урахуванням соціальних, містобудівних, природних факторів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- питання сучасної ландшафтної архітектури, основні завдання і засоби ландшафтного проектування в цілях створення комфортного середовища для життєдіяльності;
- фактори, що впливають на формування ландшафтного середовища;
- специфіку створення об'єктів ландшафтного дизайну з урахуванням соціальних, містобудівних, природних факторів.

Вміти:

- складати різні ландшафтні композиції з рослинності, водних пристроїв, геопластики, малих архітектурних форм, декоративного покриття та ін.;
- розробляти проектну документацію в стадії ескізного проекту на різні об'єкти ландшафтної архітектури: ситуаційний і опорний плани, схеми ландшафтної оцінки території, дендрологічний план та ін.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Історія садово-паркового мистецтва

Тема 1. Предмет і завдання дисципліни

Вступ. Мета дисципліни. Предмет, об'єкт. Основні завдання.

Тема 2. Регулярне стильове спрямування у садово-парковому мистецтві. Античний період

Античний період. Греція. Зачатки садово-паркового мистецтва. Рим. Опис садів Римської імперії.

Тема 3. Садово-паркове мистецтво IV – XIV ст. Ландшафтне стильове спрямування у садово-парковом мистецтві. Мистецтво садів Сходу

Садово-паркове мистецтво Персії. Іспано-мавританські сади. Декор саду в мавританському стилі. Сади Китаю та Японії.

Тема 4. Епоха Відродження. Ландшафтне мистецтво Європи XVII ст.

Італійський сад. Топіарне мистецтво. Вілла Ланте. Версаль – палацово- парковий ансамбль.

Тема 5. Садово-паркове мистецтво Європи XVIII – першої половини XIX ст.

Причини виникнення пейзажного стилю у Європі. Парк Стоу в Англії.

Змістовий модуль 2.

Ландшафтне мистецтво України

Тема 6. Паркові ансамблі України

Софіївка. Історія створення. Задум. Автори. Дендропарк Тростянець. Парк Олександрія.

Змістовий модуль 3.

Ландшафтне мистецтво XIX – першої половини XX ст.

Тема 7. Розвиток міст і формування в них системи озеленення території

Ландшафтне мистецтво радянського часу. Міські сади і парки. Системний підхід до проблем озеленення міст.

Тема 8. Сучасні принципи озеленення міст і тенденції сучасної архітектури

Система озелених територій в планувальній структурі міста. Тенденції сучасної ландшафтної архітектури. Розміщення в палні міста різних категорій насаджень. Оптимальні відстані від житла до різних категорій міських насаджень. Ботанічні сади і парки. Сквери. Лісопарки та зони масового відпочинку.

Змістовий модуль 4. Основні принципи композиції пейзажів об'єктів ландшафтної архітектури

Тема 9. Об'ємно-просторова та планувальна структура об'єктів ландшафтної архітектури

Просторова організація. Горизонтальна організація ландшафтів. Вертикальна організація ландшафтів. Закриті алеї.

Тема 10. Основні поняття паркової композиції

Створення архітектурно-художнього вигляду території за допомогою рослин. Рішення силуету. Види посадки рослин.

Тема 11. Освітлення – важливий екологічний і естетичний принцип рішення паркової композиції

Класифікація освітлення. Функціональне освітлення. Декоративне освітлення. Змішане

освітлення. Типи декоративного освітлення. Поняття «ландшафт» і «пейзаж». Роль природних умов у формуванні просторової структури садів і парків. Форма водойм.

Змістовий модуль 5.

Використання компонентів природного ландшафту у формуванні об'єктів ландшафтної архітектури

Тема 12. Поняття ландшафту, його види та призначення у формуванні об'ємно-просторової структури парку. Рельєф – компонент природного ландшафту

Культурний ландшафт. Функціонування ландшафту при перетворенні його в культурний. Організація території під культурний ландшафт.

Тема 13. Побудова композицій за допомогою деревних рослин

Класифікація деревних рослин. Підбір рослинних угруповань щодо побудови композицій.

Тема 14. Квіткове оформлення

Поділ квіткових композицій з трав'янистих рослин. Регулярні квіткові композиції. Партер. Бордюр. Рабатка. Клумба. Модульний квітник. Міксбордер. Альпінарій. Рокарій.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Самостійна робота студентів в рамках дисципліни «Ландшафтна архітектура» передбачає опрацювання теоретичного матеріалу лекцій, підготовка до практичних робіт, також носить і дослідницький характер із залученням інформації з літературних джерел та мережі інтернет. Отримані дані використовуються студентами при виконанні практичних робіт.

Після завершення роботи над кожним завданням проводиться оцінка правильності його виконання. При оцінюванні враховуються точність виконання роботи згідно отриманого завдання, композиційні рішення, рівень технічного виконання роботи, інформативність наданих за підсумками самостійної роботи додаткових даних, рівень складності завдань, повнота розкриття ідеї-концепції архітектурно-ландшафтного об'єкту та ін.

Оцінку на практичному занятті студент отримує за рівень знань, продемонстрованих на практичних заняттях, виконанні розрахунків, практичні роботи та їх захист, зроблені доповіді, презентації, активність під час дискусій.

Розподіл балів, які отримують студенти

Під час виставлення підсумкової оцінки за навчальну дисципліну заліковий кредит (100% = 100 балів) розподіляється для оцінювання у балах рівня, якості та обсягу знань, умінь та навичок студента відповідно:

Теоретичний курс – до 20 балів (відвідування лекцій – 1,25 балів за 2 години лекцій).

Практичний курс – до 40 балів (виконання, оформлення та захист практичних робіт від 2,5 до 5 балів за кожну роботу) за таблицею.

Шкала оцінювання за заліком

Вид роботи	Поточна робота														Сума	
	М 1					М 2	М 3			М 4			М 5			
	Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	Т 2.1	Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 4.1	Т 4.2	Т 4.3	Т 5.1	Т 5.2		Т 5.3
лекції	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	2,5	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	2,5	20
практичні	-	2,5	2,5	2,5	2,5	5	-	5	3,75	3,75	2,5	3,75	3,75	2,5	2,5	40
лабораторні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
самостійні	1,0	1,6	1,6	1,6	3,2	3,2	2,5	1,6	2,5	1,6	1,6	1,6	3,2	3,2	30	
індивідуальні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	
Разом	2,25	5,35	5,35	5,35	6,95	10,7	3,75	7,85	7,5	6,6	5,35	6,6	8,2	18,2	100	

М – модуль, Т – тема

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількіст ь годин
1	Типологія об'єктів ландшафтної архітектури	4
2	Типологія об'єктів ландшафтного дизайну	4
3	Декоративні елементи у формуванні об'єктів ландшафтної архітектури та ландшафтного дизайну	4
4	Малі архітектурні форми та декоративні водойми	4
5	Паркові ансамблі України	8
6	Принципи озеленення міст	8
7	Структура об'єктів ландшафтної архітектури	6
8	Паркові композиції	6
9	Екологічний і естетичний принципи рішення паркової композиції	4
10	Структура сучасної ландшафтної архітектури	6
11	Моделювання рослинних форм ландшафту (деревні рослини)	6
12	Моделювання рослинних форм ландшафту (квіткові рослини)	4
Разом		64

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Практична робота 1

ТИПОЛОГІЯ ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Мета: ознайомитись з типологією об'єктів ландшафтної архітектури, розглянути принципи та підходи до класифікації об'єктів ландшафтної архітектури.

План та завдання

1. Ознайомитись з типологією та класифікацією об'єктів ландшафтної архітектури.
2. З'ясувати принципи та підходи до класифікації об'єктів ландшафтної архітектури.
3. Скласти список та зробити опис об'єктів ландшафтної архітектури м. Кривий Ріг (відповідно до рис. 1). При виконанні завдання вказується адреса та назва обраних об'єктів, до якої із зазначених на схемі груп вони відносяться.
4. Дати характеристику обраних об'єктів (завдання 4) відповідно до їх типологічних ознак. Ландшафтна архітектура зародилася як декоративне озеленення, садово-паркове мистецтво, в наш час все більше стає містобудівною складовою, оскільки тісно пов'язана як з антропогенними елементами, так і відкритим рекреаційним природним простором. Особливе завдання ландшафтної архітектури - сприяння збереженню і раціональному перетворенню природного середовища.

Типологія об'єктів ландшафтної архітектури базується на системі функцій ландшафтної архітектури; взаємозв'язку природних і функціональних чинників; обліку екологічних, економічних, інформаційних та інших умов.

Типологія та класифікація об'єктів ландшафтної архітектури характеризується широким комплексом використовуваних ознак: територіально-природні, просторові, екологічні, функціональні, містобудівні тощо.

1. Територіально-природна ознака класифікації присутня у вигляді так званих озелених територій, різних за формою користування (загального, обмеженого, спеціального). Зелені території є основою типології об'єктів ландшафтної архітектури. В поєднанні з розмірною ознакою і ознакою функціонального призначення (парк, сад, сквер, зона відпочинку) зелені території є основою класифікації рекреаційних територій.

2. Просторова ознака є свого роду переходом від двомірного (планувального) до тривимірного (пейзажного) вивчення ландшафту. В даний час просторова ознака рельєфу

(вертикальна і горизонтальна розчленованість) використовується в регулюванні мікроклімату, зонуванні території, вирішенні структурно-планувальних питань. В цілому, роль просторової ознаки є супутньою функціональної організації території.

3. Екологічна ознака. Приділяється увага комплексної оцінки навколишнього середовища з наступних позицій: а) стан здоров'я населення; б) стан природних комплексів; в) наявність матеріально-технічних об'єктів

4. Рекреаційна ознака. Пов'язана з комплексом функцій, а саме: медико-біологічними функціями, туризмом, відпочинком. Важливо, якого роду ця комплексність (багатофункціональність): зручність для комплексних відвідувань (на добу) або економічність використання великих територій.

5. Ієрархічна (масштабний рівень об'єкта) ознака. Відповідно до цього виділяються: а) об'єкти макрорівня - національні парки і заповідники; системи озелених територій міста та приміської зони; міжселищні центри відпочинку і рекреаційно-планувальні райони; зелені (лісопаркові) пояса навколо міст тощо; б) об'єкти мезорівня - центри відпочинку у передмісті; міські та замські зони масового відпочинку; історико-культурні і історико-архітектурні заповідники; міські багатопрофільні і спеціалізовані парки; лісо-, гідропарки і їх комплекси; парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва; курортні парки тощо; в) об'єкти мікрорівня - сади, сквери, бульвари, набережні, пляжі, міські центри, території шкіл, дитячих установ, промпідприємств і різних відомств тощо.

6. Містобудівна ознака «узгоджує» наведені вище функціональні і просторові ознаки на трьох рівнях: глобальному, внутрішньоміському, на рівні мікросередовища. Всі перераховані ознаки класифікації так чи інакше перебувають у взаємозв'язку, взаємозалежності між собою і в обумовленості зовнішніми факторами. Типологія об'єктів ландшафтної архітектури базується на системі функцій ландшафтної архітектури; взаємозв'язку природних і функціональних чинників; обліку екологічних, економічних, інформаційних та інших умов тощо.

Практична робота 2

ТИПОЛОГІЯ ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Мета: ознайомитись з типологією об'єктів ландшафтного дизайну, розглянути принципи та підходи до класифікації об'єктів ландшафтного дизайну.

План та завдання

1. Ознайомитись з типологією та класифікацією об'єктів ландшафтного дизайну.
2. З'ясувати принципи та підходи до класифікації об'єктів ландшафтного дизайну.
3. Скласти список та зробити опис об'єктів ландшафтного дизайну м. Кривий Ріг (відповідно до наданих схем). При виконанні завдання вказується адреса та назва обраних об'єктів, до якої із зазначених на схемі груп вони відносяться.
4. Дати характеристику обраних об'єктів (завдання 4) відповідно до їх типологічних ознак.

Об'єктами ландшафтного дизайну є як відкриті, так і закриті середовища. До них належать: вулиці та площі; малі рекреаційні території (сквери, бульвари, набережні, пішохідні вулиці); парки різного функціонального призначення; житлові території з різноманітними рекреаційними та господарськими майданчиками; а також інтер'єри різноманітних у функціональному відношенні приміщень.

Велику частину всього міського простору складають саме об'єкти ландшафтного дизайну. Вони наповнюють міжбудинковий простір, виконуючи важливу місію поєднання архітектурного і соціального середовища.

Елементи ландшафтного дизайну можуть відігравати основну (бути основними об'єктами, котрі привертають увагу) або другорядну роль. Остання полягає у естетичному доповненні основних об'єктів архітектури. На даному принципі заснована ієрархічна типологія елементів ландшафтного дизайну.

Елементи ландшафтного дизайну можемо поділити на дві великі групи за природою їх походження: живі і неживі.

До живих відносяться елементи озеленення, а також існуючі у них біоценози. Ці елементи переважно стають у вигляді зелених масивів. Це передусім парки, ботанічні сади. Зелені насадження можуть не займати значної площі, проте своєю неповторністю відігравати провідну роль у створенні навколишнього середовища. Зокрема це може стосуватися цвітіння певних рослин. За відповідного поєднання зелених насаджень з

малими архітектурними формами, що створюють сприятливі умови для проживання і харчування дрібних міських тварин і птахів, можна розраховувати, що саме така частина дикої природи стане основним об'єктом, що буде притягувати до міста відвідувачів.

Найрозповсюдженішим засобом ландшафтного дизайну є різні види озеленення. Озеленення для архітектурного простору виконує також дуже важливу композиційну функцію. Якщо розглядати озеленення і архітектурні об'єкти як певні об'ємні елементи просторової композиції, то незважаючи на їх різну структуру і довговічність, людина сприймає їх як одну композиційну групу з тіл певної форми і кольору.

До неживих елементів ландшафтного дизайну відносяться, насамперед, ландшафт – змінений природний, або повністю антропогенного походження. Естетичне оформлення таких об'єктів здатне перетворити їх із негативного явища у естетичне, екологічно приязне.

Важливим елементом міського простору завжди були водойми, фонтани, криниці, джерела. Вода відіграє важливу естетичну звукову, термо- і волого- регулятивну роль. Водні поверхні створюють цікаві дзеркальні ефекти, урізноманітнюючи міські пейзажі, мають позитивну психологічну дію. Одними з основних об'єктів є фонтани. Важливо також згадати про водойми техногенного походження і технічного призначення.

Велику групу неживих елементів ландшафтного дизайну становлять малі архітектурні форми. На них покладено важливу функцію наповнення міжбудинкового простору, поєднання неживого, статичного, великомасштабного міського каркасу, котрий складається з будівель та споруд і живих динамічних суб'єктів соціуму.

До елементів ландшафтного дизайну входять об'єкти реклами і популяризації архітектурного простору та візуальна комунікація: а) називні – переважно дороговкази, спеціалізовані дорожні знаки; б) інформативні – інформація про конкретні архітектурні об'єкти в) наочні. Останні, зокрема, включають в себе такі важливі елементи ландшафтного дизайну як пам'ятники і скульптурні композиції, макети, графічні зображення.

Елементи ландшафтного дизайну, окрім декоративної функції можуть мати і певне змістове наповнення. Змістове наповнення можна поділити на кілька напрямків. Перший – науково-пізнавальний. Сюди входять, наприклад, ботанічні сади. Другий – історичний. Це елементи ландшафтного дизайну, котрі слугують для увіковічення певної історичної постаті або події. Третій – ідейнофілософський (використання ландшафтного дизайну як інструмента ідейного вираження, сучасну тенденцію створення різноманітних парків з мистецькими інсталяціями).

Яскравим прикладом ідейно-філософської функції ландшафтного дизайну є японський сад. Четвертий – символічний. Елементи ландшафтного дизайну часто стають символом населеного пункту. П'ятий – екологічно-виховний. Зелені насадження створюють умови для існування певної екологічної системи серед міської забудови, що сприяє екологічному вихованню мешканців.

Практична робота 3

ДЕКОРАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ У ФОРМУВАННІ ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Мета: ознайомитись з основними декоративними елементами ландшафтного дизайну та архітектури, розглянути принципи та підходи до класифікації декоративних елементів.

План та завдання

1. Ознайомитись з типологією та класифікацією декоративних елементів ландшафтного дизайну та архітектури.
2. З'ясувати принципи та підходи до класифікації декоративних елементів ландшафтного дизайну та архітектури.
3. Скласти список та зробити опис декоративних елементів ландшафтного дизайну та архітектури обраних об'єктів м. Кривий Ріг (відповідно до наданої типології). При виконанні завдання вказується адреса та назва обраних об'єктів.
4. Дати характеристику обраних елементів (завдання 4) відповідно до їх типологічних ознак.

Декоративні елементи призначені зробити певну територію унікальною, відмінною від інших подібних.

Мета використання декоративних елементів - досягти гармонії, єдності окремих об'єктів певної території: При використанні елементів декору в ландшафтній архітектурі дотримуються певних правил та принципів:

1. Цілісність. Її створюють елементи з однаковими або схожими зазначеними характеристиками. При цьому розташовуватися об'єкти повинні рівномірно по всій території.

2. Простота. Не використовуються елементи, що вириваються із загального ансамблю своїми громіздкими розмірами або яскравим забарвленням.

3. Збалансованість. В оформленні може бути симетричний баланс - це розташування всіх елементів по обидва боки візуального центра, наприклад, будинки за принципом дзеркального відображення. Асиметрія - це розташування об'єктів, різних за формою, розміром і кольором з дотриманням загальної гармонії.

4. Плавність переходів. Дотримання цього правила особливо важливо при створенні цілісної композиції, наприклад при висадці рослин на передньому плані нижче, далі - середня рослинність, а на задньому плані - найвища.

5. Природність. Ландшафтна композиція не повинна бути перенасичена малими архітектурними об'єктами строгих геометричних форм.

6. Оптимальні колірні рішення. Для створення ландшафтних композицій обирається певний колірний спектр, наприклад нейтральні кольори: білий, сірий, чорний. Як правило, переважати повинен один колір.

7. Прихильність до стилю. На його вибір впливають характеристики території і загальна вартість елементів, складових того чи іншого жанру оформлення ландшафтного дизайну.

Елементи декору за природою поділяються на живі та штучні. Основні групи елементів декору:

- будівлі, що формують центр ландшафтного проекту;
- газони і доріжки;
- зелені насадження;
- великі декоративні елементи (фонтани, скульптури);
- дрібні художні елементи (світильники, настінні прикраси тощо). Основними елементами декору є:

1. Алеї – бруковані доріжки, стежки, уздовж яких по обидва боки посаджені дерева або чагарники.

2. Живі огорожі – близько посаджені вічнозелені чагарники або вільно зростаючі дерева. Чагарникові форми висаджуються дуже близько для того, щоб у процесі їх росту і в результаті фігурної стрижки утворилася зелена непроникна стіна. Живі огорожі можуть складатися з одного, двох або трьох рядів, залежно від призначення. У дво- і трирядних огорожах ряди часто роблять різної висоти.

3. Букетні або гніздові посадки – у формі кола висаджується група з 3-5 дерев на відстані 50-100 см один від одного. Таким чином, утворюється одна спільна крона великого діаметру, на зразок гігантського букета.

4. Бордюри – низькі посадки вічнозелених стрижених чагарників від 20 до 50 см заввишки, які обрамляють окремі ділянки.

5. Солітери – це окремих чагарник або дерево, що привертає до себе увагу і представляє особливу декоративну цінність.

6. Куліса – висаджені в ряд дерева або чагарники, що створюють своєрідну завісу, яка обмежує огляд ландшафту або відкритого простору.

7. Топіарії – зелені фігури, створені з дерев і чагарників з дрібним листям допомогою фігурної стрижки. Як елементи дизайну, топіарії отримують все більше поширення.

8. Клумба – ділянка будь-якої геометричної форми. Клумби оформляються по-різному. Якщо потрібно створити будь-якої візерунок, висаджують рослини однієї висоти.

9. Арабеска – та ж клумба, тільки складної форми. Декоративними квітами можна «викласти» який-небудь орнамент або скласти з них будь-які абстрактні фігури. Контури такої клумби можуть бути у формі тварин, птахів, комах. Для складних клумб застосовують, зазвичай, низькорослі квіти.

10. Рабатка – квітник у вигляді вузьких смуг по краях доріжки, алеї. Один або декілька видів однорічників висаджують в 3-5 рядів.

11. Розарій – ділянка, призначена для вирощування троянд різних сортів. Це тільки один з варіантів моносадів, в яких вирощують один рід рослин або квітучих чагарників. Існують також жоржинарії (жоржини), гладулярії (гладіолуси) тощо.

12. Міксбордер – різновид бордюру, в якому дозволено використовувати рослини будь-яких розмірів, видів і кольорних поєднань.

13. Альпінарій – штучно створена кам'яниста гірка, що відтворює красу гірського ландшафту. В альпінарії ряди каменів чергуються з рядами альпійської і субальпійської флори.

14. Рокарій – теж кам'янистий садок, але від альпінарію відрізняється тим, що створюється на рівнинній ділянці і більшу його частину займають камені. Крім того, в рокарії, на відміну від альпінарію, можна висаджувати не тільки альпійську рослинність, але і лісову і степову флору, низькорослі хвойні.

15. Лавка. Ця необхідна деталь ландшафту, крім своєї основної функції, володіє потужним декоруючим ефектом. Лавки підбираються відповідно до загального дизайну території. Найбільш поширеними є вироби з дерева з елементами ковки, з природного каменю.

16. Арки, перголи і трельяжі широко застосовуються в сучасному плануванні та оформленні. Конструкції прикрашаються кучерявими рослинами і призначені для створення зелених коридорів, лабіринтів і затінених місць. Вони підходять для зонування простору і можуть виступати в ролі як самостійного декоративного елемента, так і в складі оригінальної композиції або ансамблю.

17. Декоративні містки здатні надати ландшафту неповторність і вишуканість. Вони можуть бути як центром квіткової композиції, так і служити переправою через водойму або яр. Дуже добре виглядає невеликий вигнутий міст через сухий струмок, «русло» якого викладено середньої галькою, а «берега» прикрашені рослинами прибережних видів.

18. Скульптури та скульптурні композиції є невід'ємним атрибутом ландшафтного дизайну. Виготовлені з мармуру, бронзи, кераміки. Композиції можуть бути абстрактними з валунів, імітувати елементи природнього ландшафту.

19. Декоративна водойма може бути виконана у вигляді ставка, каскадного струмка з загатами, басейну і фонтану.

Практична робота 4

ТЕМА: МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ

Мета: ознайомитись з основними малими архітектурними формами у ландшафтному дизайні та архітектурі, розглянути принципи та підходи до класифікації малих архітектурних форм.

План та завдання:

1. Ознайомитись з типологією та класифікацією малих архітектурних форм у ландшафтному дизайні та архітектурі.
2. З'ясувати принципи та підходи до класифікації малих архітектурних форм у ландшафтному дизайні та архітектурі.
3. Скласти список та зробити опис малих архітектурних форм у ландшафтному дизайні та архітектурі обраних об'єктів м. Кривий Ріг (відповідно до наданої типології). При виконанні завдання вказується адреса та назва обраних об'єктів. 5. Дати характеристику обраних елементів (завдання 4) відповідно до їх типологічних ознак.

Малі архітектурні форми як елементи наповнення середовища мають яскраве виражене «архітектурне» походження. Це елементи середовища, які звичайно становлять частину будь-якого архітектурного ансамблю і проектуються з урахуванням його архітектурної структури й стилістики, проте володіють власним просторовим змістом.

До числа власне малих архітектурних форм традиційно відносяться огорожі, лави, урни, балюстради, підпірні стінки й сходи, містки, фонтани, басейни, питні фонтанчики, ліхтарі, скульптура, декоративні вази, садові меблі, навіси, кіоски, альтанки, ротонди, павільйони, барбекю та інші елементи середовища, які звичайно становлять частину будь-якого архітектурного ансамблю і проектуються з урахуванням його архітектурної структури й стилістики.

Малі архітектурні форми мають вагоме значення у створенні ландшафтної композиції саду, парку, скверу, у благоустрою площі, вулиці, житлового масиву, прилеглих територій установ, підприємств, інших закладів, а також у загальноміському значенні, оскільки майже завжди, крім основної концепції, вони задають стиль штучно створюваного ландшафту і завершують загальний образ останнього за допомогою свого власного стилю, форми, структури, композиційної лінії, малюнку, матеріалу.

Практична робота 5

ПАРКОВІ АНСАМБЛІ УКРАЇНИ

Мета: ознайомитись з особливостями композиції обраного паркового ансамблю України.

План та завдання

1. За наданим списком (або за власним вибором) обрати певний парковий ансамбль. Обраний об'єкт узгоджується з викладачем.
2. Провести детальний аналіз обраного паркового ансамблю за наданою схемою.
3. Результати роботи занести до зошиту, зробити висновки, надати список використаних джерел інформації.

Схема опису обраного паркового ансамбля

1. Архітектурно-просторова композиція:
  - територіально-природний опис;
  - просторовий опис;
  - екологічне значення;
  - рекреаційне значення;
  - ієрархічний (масштабний рівень об'єкта) опис;
  - містобудівне значення;
  - ландшафт, композиційні зони;
  - план, структура;
  - домінантні об'єкти;
  - стиль
2. Класифікація об'єктів за ступенем історико-культурної спадщини:
  - кількість об'єктів культурної спадщини, їх типи, види, категорії;
  - історичні довідки про об'єкти культурної спадщини;
  - розташування об'єктів культурної спадщини.

3. Композиційно-видовий вплив об'єктів садово-паркового комплексу:

- сектори за стилем;
- сектори за об'єктами ландшафтної архітектури;
- видові фронти;
- зони видимості;
- зони формування видів

4. Характеристика наявних історично сформованих елементів ландшафту, озеленення малих архітектурних форм.

5. Характеристика наявної історично сформованої доріжково-алеїної мережі, характеру забудови, благоустрою, планувального модулю, масштабу об'єктів та простору.

6. Інформація щодо просторово-планувальних та композиційних умов парку; Кожний об'єкт та елемент паркового ансамблю описується згідно типології об'єктів та елементів ландшафтного дизайну та архітектури (практичні роботи 2, 3, 4).

Пропонований список паркових ансамблів України:

1. Дендропарк "Олександрія"
2. Дендропарк "Софіївка"
3. Немирівський парк
4. Самчицький парк
5. Антонінський парк.
6. Вишнівецький парк.
7. Качанівський палацо-парковий комплекс
8. Дендрологічний заповідник Національної академії наук "Тростянець"
9. Сокиринський палацово-парковий комплекс
10. Березоворудський парк
11. Хомутецький парк
12. Краснокутський дендропарк

ПРИНЦИПИ ОЗЕЛЕНЕННЯ МІСТ

Мета: ознайомитись з особливостями та принципами озеленення міст.

План та завдання.

1. Ознайомитись з теоретичним матеріалом.
2. Провести детальний аналіз зелених насаджень м. Кривий Ріг відповідність принципам озеленення міст.
3. Результати роботи занести до зошиту, зробити висновки, надати список використаних джерел інформації.

У містах зелені насадження виконують важливі санітарно-гігієнічні та естетичні функції. При озелененні вже забудованих частин міста виникають різні перешкоди для створення повноцінних зелених насаджень через високу щільність забудови та неможливість змінити архітектурний вигляд міста. Міста постійно ростуть та розвиваються, з чим пов'язана необхідність будівництва нових об'єктів. Із кожним роком щільність міської забудови збільшується, але при цьому часто межі міста майже не розширюються. Паралельно також збільшується чисельність населення, що веде до необхідності розширення площі зелених насаджень у місті.

Стан озелених територій залежить від екологічного стану міста, а кількість та якість озелених територій, у свою чергу, поліпшує стан довкілля. При озелененні міст необхідно використовувати асортимент деревно-чагарникових порід, стійких до пилу та газу. Одночасно слід враховувати близькість до джерел забруднення та фізичних забруднювачів.

Також необхідно створювати санітарно-захисні зони навколо підприємств. Головною проблемою озеленення міст в наш час стає нестача вільних площ, на яких можна було б посадити дерева та кущі, створити газони. Особливо це стосується центральних районів міст. Озеленення міста — це комплексна робота, яка охоплює:

- планування, нормування, проектування, будівництво, утримання об'єктів зеленого будівництва;
- розвиток розсадницького господарства;

- розміщення малих архітектурних форм;
- удосконалення дорожніх покриттів;
- підготовку кадрів, спеціалістів вищої та середньої кваліфікації;
- організацію науково-дослідної роботи з озеленення;
- вивчення та поширення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Розміщення в плані міста різних категорій насаджень знаходиться в прямій залежності від їх функції:

- створення умов для відпочинку міського населення;
- захист міста від сильних вітрів;
- захист житлових районів від відходів промислових підприємств;
- поліпшення мікрокліматичних умов;
- прикраса міських вулиць, площ, кварталів.

Насадження розміщують в залежності від їх цільового призначення і місцевих умов:

- захисні зони - між промисловими підприємствами і житловими районами;
- вітрозахисні зони - з боку панівних вітрів;
- водоохоронні - навколо водойм;
- ґрунтозахисні - на схилах, що зазнають розмивів і зсувів.

При розміщенні насаджень обмеженого користування враховують дислокацію закладів, при яких вони створюються, а також комплекс планувальних, економічних та інших умов.

Насадження загального користування в межах міста повинні бути розміщені рівномірно по окремих районах, пропорційно щільності населення в кожному з них, на відстані від житла, що дозволяє всьому населенню користуватися ними при мінімальній витраті часу на пересування до цих насаджень.

Ці положення не відносяться до зон масового відпочинку, заповідникам, національним паркам, ботанічним садам і етнографічним паркам. Всі ці об'єкти входять у число насаджень загального користування, але їх розміщення визначається природними умовами, існуючими спорудами, транспортними зв'язками з містом тощо.

Для рівномірної забезпеченості міста насадженнями недостатньо створити приблизно рівні по площі зелені масиви з певними інтервалами, так як різні райони міста мають далеко не однакову щільність населення, а площа насаджень повинна бути прямо пропорційна кількості населення в даному районі. Крім того, в деяких районах міста зазвичай зосереджені великі установи, промислові підприємства, вокзали, великі магазини та ін.

У зв'язку з цим у таких районах скупчується велика кількість людей, значно перевищує число постійних жителів. Оптимальні відстані від житла до різних категорій міських насаджень залежать від призначення тієї чи іншої категорії насаджень. Наприклад, міський парк культури і відпочинку жителі міста відвідують періодично, а сквером, садом, бульваром користуються щодня. Тому, встановлюючи оптимальну доступність для різних категорій насаджень, враховують час, що витрачається на дорогу при пересуванні пішки і на транспорті.

Часто рослинність на певній ділянці одночасно використовується в різних цілях. Однак у залежності від місцевих умов одне з цільових призначень насаджень майже завжди основну, а решта - додаткові.

Наприклад, основне цільове призначення одного скверу - створення умов для відпочинку, а додаткове - архітектурне; основне призначення іншого скверу - архітектурне, а додаткове - організація руху транспорту.

Табл. 1.

Структурні елементи зеленої зони міста

Складові елементи	Основні структурні елементи	Функціональна належність
1	2	3
Територія міста (забудова)	Загальноміські ландшафтно-рекреаційні території	Загального користування
	Ландшафтно-рекреаційні території	Загального користування
	Озелененні ділянки вулиць, доріг, площ	Спеціального призначення
	Озелененні території	Обмеженого користування

Складові елементи	Основні структурні елементи	Функціональна належність
	житлових кварталів	
	СЗЗ	Спеціального призначення
	Інші території	Обмеженого користування
Територія за межами забудови у межах міста	Ландшафтно-рекреаційні території (лісопарки, лукопарки, гідропарки)	Загального користування
	Міські ліси	Загального користування
	Інші території	Обмеженого користування
Територія за межами міста у межах зеленої зони	Ліси	Загального користування
	Лісосмуги вздовж дорог та автомагістралей	Спеціального призначення
	Озеленені території приміських населених пунктів	Обмеженого користування
	СЗЗ	Спеціального призначення
	Установи відпочинку, туризму, спорту	Обмеженого користування
	Полезахисні смуги	Спеціального призначення
	Сади і виноградники приватних та колективних господарств	Обмеженого користування
	Інші території	Обмеженого користування
Неозначені території	Сільськогосподарські землі (поля, луки, лісовища, сінокоси, городи)	Різної функціональної належності
	Водойми (річки, озера, ставки, водосховища, канали)	Різної функціональної належності

Підрозділ функцій різних категорій насаджень на основні і додаткові може вплинути на вибір місця для того або іншого об'єкта.

- Знаючи, що головне призначення парку культури і відпочинку полягає у створенні належних умов для відпочинку, занять фізкультурою і масової роботи, підбирають ділянку, що відповідає цим вимогам по природним умов і планувальній характеристиці.

- При виборі місця для спортивного парку звертають увагу на розміри ділянки, що відповідають потребам міста або району; можливість будівництва спортивних споруд в умовах даного рельєфу і ґрунту; наявність зручних транспортних сполучень; віддаленість ділянки від житлових районів.

- Ботанічні сади і парки розміщують у місцях, що відповідають наступним вимогам: наявність сприятливих ґрунтів, різноманітного рельєфу, водойм; достатня віддаленість території від промислових підприємств, викидають у повітря шкідливі для рослинності гази; розміри ділянки, забезпечують розташування колекцій рослин відповідно наукової схемою експозиції.

- Зоологічні парки і сади закладають на ділянці з водоймою і різноманітним рельєфом, придатним для будівництва капітальних споруд (за показниками рельєфу та ґрунту), приєднання мереж водопостачання, каналізації і теплофікації до міських мереж. Розміри ділянки повинні забезпечити розміщення тварин згідно з прийнятою системою експозиції.

- Під дитячі парки відводять ділянки серед житлових районів у межах встановленого нормами радіусу, в стороні від основних магістралей. Площа їх повинна відповідати потребам району при наявності рослинності та можливості її використання.

- Сади розміщують у житлових районах, найбільш віддалених від парків, у межах встановленого нормами радіуса доступності; на ділянках, відповідних за розмірами існуючим нормам, при наявності рослинності та її можливості використання.

- Сквери бувають на площах, вулицях і перед громадськими будівлями; бульвари на вулицях шириною не менше 40 м, в першу чергу широтного напрямку.

- Лісопарки та зони масового відпочинку організують на територіях з особливо сприятливими природними умовами (рослинність хорошої якості, наявність водойм, пересічений рельєф), при можливості організації транспортних зв'язків з містом.

- Під зони масового відпочинку відводять території з водоймою, придатним для занять водним спортом та купання; насадженнями хорошої якості і великих розмірів; зручними транспортними зв'язками з містом.

**Нормативні показники розміщення і мінімальної площі озелених територій
загального користування**

Об'єкти	Мінімальна площа, га	Розміщення об'єктів	Середній радіус доступності, км	Максимальні витрати на доступність, хв
Загальноміські парки культури і відпочинку	15	у сельбіншній зоні міста	5	20 (на транспорті)
Парки планувальних районів	10	У межах планувального району	2	10 (на транспорті)
Спеціалізовані парки	3	У сельбіншній зоні і на прилеглий території	не нормується	не нормується
Сади житлових районів	3	У житловому районі	1,5	30 (на транспорті)
Сади міжквартальні	1	У мікрорайоні, групі кварталів	0,5	15-20 (пішки)
Спеціалізовані сади	1	У сельбіншній зоні	не нормується	5-7 (пішки)
Сквери	0,2	На міській площах, у відступах від забудови	не нормується	Не нормується
Бульвари	Ширина не менше 18 м	На пішохідних вулицях і набережних	не нормується	Не нормується
Лісопарки	50	Суміжно із сельбищною зоною	5-7	30 (на транспорті)

Міські насадження всіх категорій розміщують з максимальним використанням існуючої рослинності і водойм так, щоб вийшла єдина система, в якій зелені масиви в межах міста були б пов'язані між собою і з зовнішнім зеленим поясом озелененими магістралями.

Система зелених насаджень міста - розміщення міських насаджень з урахуванням як існуючих зелених зон так і плану подальшого розвитку, що передбачає зв'язок з заміськими насадженнями.

Збережена у місті ділянка природного ландшафту, хоча б у вигляді невеликого включення в урбанізоване середовище, зазвичай створює неповторну своєрідність міста і запам'ятовується іноді більше, ніж містобудівні ансамблі.

Щоб система озелених просторів в місті була зручною для використання населенням і разом з тим економічною, необхідно дотримуватися наступні умови:

- правильно встановлювати розміри відкритих просторів;
- обирати найбільш доцільну форму плану кожного саду, парку та ін. у відповідності з конкретними планувальними умовами даного району;
- компоувати ландшафтний об'єкт таким чином, щоб всередині складалося враження «відриву» від міста;
- проектувати таку кількість садів і парків і так розміщувати їх на території міста, щоб площа озеленення була достатньою;
- створювати безперервність системи озеленення, об'єднуючи зелені масиви бульварами з житловими районами і мікрорайонами;
- організовувати значну частину внутрішньоквартального озеленення як прибудинкові сади індивідуального користування.

Норма озеленення - площа насаджень у м², що припадає на 1 мешканця; приймається залежно від кліматичних умов, розміру міста. При проектуванні будь-якого міста користуються нормами озеленення, які диференціюють залежно від розміру міста і кліматичних умов.

Практична робота 7

СТРУКТУРА ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Мета: ознайомитись з особливостями структурної організації об'єктів ландшафтної архітектури.

План та завдання

1. За власним вибором обрати певний район (мікрорайон) м. Кривий Ріг. Обраний об'єкт узгоджується з викладачем.
2. Провести детальний аналіз обраного району відповідно особливостям його структурної організації.
3. Результати роботи занести до зошиту, зробити висновки, надати список використаних джерел інформації. Функціональна структура об'єктів ландшафтної архітектури.

Одна з основних умов формування чіткої, раціональної та ефективної композиційно-планувальної структури ландшафтно-архітектурного комплексу – розмежування зон за функціональним призначенням і рівнем активності.

Для цього використовують класифікацію територій:

- території, на яких безпосередньо розміщені об'єкти тяжіння людських потоків;
- території-розподільники;
- ландшафтно-рекреаційні території.

Території безпосереднього розміщення об'єктів тяжіння є найактивнішими, тому їх слід розташовувати якомога далі від зон тихого відпочинку, що входять до складу ландшафтно-рекреаційних територій.

Для цього призначені території-розподільники – площі перед будинками, системи транзитних чи прогулянкових доріжок, невеликі ландшафтні сектори (партери, водойми, елементи геопластики тощо), які мають виконувати одночасно дві функції: розмежовувати контрастні за активністю зони і пов'язувати територію комплексу із зовнішнім оточенням. Не менш важливою для формування ландшафтно-архітектурного комплексу є його функціональна спеціалізація – на території комплексу мають поєднуватися функції, близькі

за організаційними процесами чи такі, що користуються попитом у одних і тих самих верств населення (вікових, соціальних).

Найчастіше до структури природно-архітектурних комплексів входять установи, що належать до таких функцій:

1. торгівля – різноманітні торговельні центри;
2. розваги – казино, клуби, кафе, бари, ресторани, дискотеки, кінотеатри;
3. освіта – навчальні корпуси, бібліотеки, інтернет-кафе;
4. управління – адміністративні центри районного значення чи окремі установи загальноміського рівня;
5. бізнес – банківські й офісні будівлі (офіс однієї великої компанії, оренда офісних приміщень різними організаціями);
6. спорт – спортивно-розважальний центр (аквапарк, більярд, боулінг тощо), спортивно-оздоровчий центр (тренажерні зали, масажні кабінети, басейн, сауна, солярій, косметолог та ін.), відкриті (теніс, гольф, міні гольф) та закриті (волейбол, баскетбол, гандбол, мініфутбол) спортивні майданчики.

Обов'язковою для будь якого ландшафтно-архітектурного комплексу має бути «рекреаційна» функція – маєтись на увазі організація відпочинку в природному оточенні, тобто в середовищі, сформованому з використанням засобів, де переважають «природні» компоненти. Цій функції відповідає ландшафтна складова комплексу.

Ландшафтно-архітектурні комплекси можуть бути спеціалізованими або багатофункціональними (з переважанням однієї функції). Проте поєднання в структурі комплексу занадто великої кількості функцій є нераціональним і незручним для відвідувачів. Доцільним і ефективним може бути комбінування двох-чотирьох функцій.

Оптимальними варіантами поєднання можна визнати:

- 1) спорт – розваги – торгівля;
- 2) бізнес – адміністрація – торгівля;
- 3) освіта – спорт – розваги;
- 4) розваги – бізнес – торгівля;
- 5) торгівля – бізнес – спорт – розваги;

б) розваги – торгівля.

Функціональна структура комплексу об'єктів ландшафтної архітектури залежить від двох вимог. По-перше, слід уникати дублювання функцій – не вводити до складу комплексу установи, які вже існують на суміжній з ним території. По друге, у багатофункціональних комплексах функціональний склад розміщуваних установ має комбінуватися так, щоб територія могла активно використовуватися цілодобово. При цьому одні установи (офісні й адміністративні центри) можуть працювати тільки вдень, другі (розважального профілю – нічні клуби, казино, ресторани) – вночі, а треті – протягом доби (установи торгівлі, готелі).

Композиційно-планувальна структура об'єктів ландшафтної архітектури

Ще однією обов'язковою умовою має бути виявлення функціонального призначення будинку чи споруди архітектурними засобами. Архітектурні особливості ландшафтно-архітектурних комплексів зумовлені тим, що кожна з функцій має свої специфічні вимоги до організації простору, свій характер забудови і планувальний масштаб. Адміністративна функція, пов'язана з широким діапазоном соціальних контактів, потребує вільних просторів, деякої парадності споруд. Ділові функції зумовлюють високу концентрацію будівель, яким притаманні великий масштаб і домінування в оточуючому просторі. Торговельній функції властива калейдоскопічність кольору і світла, швидка зміна малих форм та мобільність дизайну. Розважальна функція передається оригінальністю і пластичністю форм забудови, активним використанням монументального й декоративного мистецтва.

Дотримання цих норм допомагає візуально ідентифікувати архітектурний об'єкт. Композиційна структура і планування об'єктів ландшафтно-архітектурного комплексу зумовлюються двома типами вимог: зовнішніми і внутрішніми. Зовнішні вимоги – це архітектурно-планувальна структура міста і місце в ній конкретного об'єкту або архітектурного комплексу. Внутрішні – необхідність органічного взаємозв'язку складових елементів самого комплексу між собою та з рельєфом території.

Можна виділити два основних види композиційно-планувальних структур ландшафтно-архітектурних комплексів: компактну і розчленовану.

Компактна структура – одна чи кілька розташованих на незначній відстані одна від одної будівель і споруд; решту території займає ландшафтна складова. В межах компактної структури виділяється кілька варіантів розміщення будівель і споруд на земельній ділянці:

1) центричне, 2) периметральне, 3) кутове, 4) торцеве, 5) флангове. Компактну композиційну структуру можна умовно охарактеризувати як «єдиний простір» – об’єм будівель, їх внутрішня структура організують прилеглий простір (візуальна домінанта) і підпорядковують собі планування території (зумовлюють регулярний, пейзажний чи змішаний метод планування). Розчленована композиційна структура – це кілька будівель чи груп будівель, розташованих на значній відстані одна від одної і не пов’язаних між собою. Така структура характерна, переважно, для великих за площею природно архітектурних комплексів. Розчленовану структуру можна, в свою чергу, охарактеризувати як «диференційований простір» – організація ландшафту шляхом створення кількох пов’язаних між собою відкритих, напівзамкнутих чи замкнутих просторів.

Великий вплив на композиційну структуру, а саме на розміщення архітектурних об’єктів, має розташування ландшафтно-архітектурного комплексу відносно рельєфу місцевості. При цьому можливі дві характерні ситуації:

- 1) комплекс стоїть на пагорбі чи в долині;
- 2) комплекс розміщується на рівнині.

У першому випадку, а саме при розташуванні на пагорбі, комплекс розкривається з багатьох частин міста і, в залежності від геометричних розмірів, може стати акцентом, що домінує в загальноміському силуеті. Крім того, пагорби є дуже вигідними для огляду панорам міста і через це набувають важливе композиційне значення. Тому на пагорбі оптимальним буде центричне розміщення будівель і споруд, що входять до складу ландшафтно-архітектурного комплексу. Комплекс, розташований у долині, добре розкривається з навколишніх пагорбів та схилів. Отже, гарним варіантом буде периметральне розміщення забудови (ландшафтна зона – в атріумі).

Коли комплекс розташовується серед забудови на плоскій рівнині, він не бере участі у формуванні панорами міста. Тому, можливий будь-який варіант розміщення забудови і, відповідно, будь-яка композиційна структура. Розчленовану композиційну структуру, а також торцеве й флангове розміщення архітектурних об’єктів, доцільно застосовувати на ділянках зі складним рельєфом чи у великих за площею комплексах. Торцеве і флангове розміщення слід обирати з метою зменшення загальної площі забудови в комплексах, де переважає ландшафтна складова (рекреаційна функція). Флангове розміщення і розчленовану структуру доцільно використовувати в разі терасування рельєфу (окремі корпуси на різних терасах). Можливе також створення розчленованої композиційної структури на плоскій ділянці з метою розділення території ландшафтно-архітектурного

комплексу на кілька секторів (за функціональним призначенням) з автономними ландшафтно-рекреаційними зонами.

Композиційно-планувальна структура і розташування об'єктів ландшафтно-архітектурного комплексу на рельєфі зумовлюють особливості його візуального сприйняття.

Практична робота 8

ПАРКОВІ КОМПОЗИЦІЇ

Мета: ознайомитись з особливостями та принципами планування та створення паркових композицій.

План та завдання

1. Ознайомитись з теоретичним матеріалом.
2. Провести детальний аналіз обраного парку м. Кривий Ріг на відповідність принципам планування та створення паркових композицій.
3. Зробити опис обраного парку за схемою:
  - ✓ види рослинних насаджень;
  - ✓ класифікація об'єктів паркової композиції за значенням;
  - ✓ характер рельєфу; ✓ водні об'єкти;
  - ✓ схема композиції парку;
  - ✓ композиційна система парку;
  - ✓ функціональні зони, зони активного відпочинку, куточки тихого відпочинку;
  - ✓ система паркових комунікацій;
  - ✓ архітектурно-скульптурні композиції;
  - ✓ вільні композиції.
4. Результати роботи занести до зошиту, зробити висновки, надати список використаних джерел інформації.

Зелені насадження - основа паркових композицій. Створення архітектурно-художнього вигляду території за допомогою рослин є однією з основних задач ландшафтної архітектури.

Посадки рослин бувають наступних видів: алейні і рядові посадки дерев з кроною різних природних форм, з дерев, кронам яких стрижкою надана чітка геометрична форма; з високих вільно зростаючих кущів, з стрижених високих чагарників, з високих і низьких

чагарників вільно зростаючих і стрижених, з різними комбінаціями дерев і чагарників з газонами, квітниками, скульптурами, вазами та іншими декоративними елементами, розміщеними в інтервалах між деревними рослинами і смугами чагарнику.

Розрізняють групові посадки дерев або чагарників однакової або різної форми (наприклад, горобина на тлі декількох екземплярів сріблястої ялини); поодинокі посадки дерев або чагарників різної форми; посадки квітучих трав'янистих рослин, що включають тільки низько - або високорослі рослини (декоративно-листяні рослини); групові посадки квітучих трав'янистих рослин різних форм і чагарників; стрижений газон або високий травостій; посадки в'юнких рослин.

Підбір і розміщення рослин нерозривно пов'язані з об'ємним рішенням архітектурних та декоративних споруд. Застосування перерахованих прийомів у різних поєднаннях дає незліченну безліч конкретних рішень і дозволяє створити на кожній, навіть невеликій ділянці, різноманітні за формою композиції.

Для того, щоб із багатьох звичайних і штучних форм створити паркову композицію, необхідно знати, з яких елементів складається парк.

За значенням для паркової композиції елементи ландшафту можна розподілити в такому порядку: рельєф, вода, рослинність і тваринний світ.

Основою природного або штучного ландшафту є рельєф. Характер рельєфу, здебільшого, впливає на архітектурно-планове рішення паркової території і композиції. Найбільш живописні і різноманітні паркові композиції можна створити на пересічному рельєфі. Важливу роль відіграють також чинники, що впливають на процес росту рослин: експозиція, вміст ґрунту.

Експозиція впливає на інсоляцію, тому і на температуру. В зв'язку з цим для зелених насаджень найбільш сприятливі схили, кращі умови для відпочинку людей і росту рослин бувають на північних схилах. Ґрунт на вершинах і схилах пагорбів послідовно втрачає родючість, а внизу формуються найбільш вологі і родючі місця.

При формуванні паркового простору необхідно використовувати невелику зміну місцевості по висоті, колориту і обрисам крони дерев і чагарників. Формування паркового пейзажу із великої кількості різних рослин потребує спеціальних знань і практичних навичок.

Вода в ландшафтних композиціях є важливою складовою для створення парку. Застосування водяних пристроїв допомагає створити динамічний пейзаж, підсилює

естетичний вплив паркових просторів, має великий вплив на мікроклімат. Залежно від кількості води в парку здійснюється підбір паркової рослинності. Поруч з береговою лінією висаджують вологолюбні рослини.

Важливу роль у парках відіграють штучні спорудження: басейни, фонтани, каскади.

Будь-який парковий об'єкт потрібно формувати за законами композиції.

Композиція в садово-парковому мистецтві - це розміщення природних елементів, штучних форм, частин території парку за відповідною системою. Композиції прийнято поділяти на площинну та об'ємно-просторову.

Площинна композиція - це двомірне планування на площині, а об'ємно-просторова - створення паркових пейзажів із об'ємних елементів.

Парковий простір складається із системи алей, водойм, рослинності, інженерних будівель і малих архітектурних форм, що об'єднані планувальною і просторовою композицією. Для її формування використовують різні принципи організації, співвідношення об'ємних рослинних і штучних форм, поєднуючи з композиційними закономірностями. Основу планування парку складають функціональні процеси, які необхідно організувати на визначеній території. Планувальна композиція повинна бути ясною і чіткою. Тому рекомендують, щоб вона складалася з простих композиційних схем: замкнутої, променевої, осьової, кільцевої.

Осьову, променеву або кільцеву схему композиції, зазвичай, утворюють паркові дороги, але іноді променями композиції є просіки і далекі перспективи, які ґрунтуються навколо великої галявини. Основою композиції багатьох парків служать повздовжні осі водойм.

На композиційну структуру великий вплив мають природні умови території парку і навколишні ландшафти.

Основа планування - композиційна система паркових доріжок і алей, так як ландшафт парку, в основному, сприймається з доріг. Плани паркових алей і дороги можуть бути двох видів: геометричними (прямолінійними) і живописними (вільними). При геометричних планувальних рішеннях основою композиції є суворі, виважені пропорції. Живописне планування діє на людину несподіваними рішеннями, які засновані на контрасті.

Вибір тієї чи іншої планувальної композиції паркових доріжок і алей залежить від природних чинників, функціонального призначення, зонування паркової території, особистості автора планування.

Територію парку розділяють на **функціональні зони**. Різні за функціональним призначенням, зони об'єднуються в одному або декількох планувальних вузлах, композиційних центрах, що підпорядковані загальному композиційному задуму. Сітку паркових алей і доріг слід прокладати з врахуванням розподілення відвідувачів за різними зонами. На напрямлення паркових доріг, здебільшого, впливає рельєф і паркова рослинність.

Система паркових комунікацій складається з таких елементів: головна алея, кільцева дорога, різні майданчики. Кожний елемент системи виконує певні функції і потребує відповідного декоративного оформлення за допомогою способів і засобів просторової композиції. Головна алея забезпечує зв'язок композиційних центрів парку між собою і з центральним входом. На головній алеї відбувається розподіл головних потоків відвідувачів по території парку.

Максимальне функціональне навантаження має кільцева паркова дорога. Вона забезпечує об'єднання різних за призначенням зон. За допомогою доріг і алей всередині зони забезпечується повноцінне функціонування території.

Високо-художня планувальна композиція паркових алей і доріжок може бути створена тільки тоді, коли дотримуються наступні правила:

- креслення плану відповідає характеру рельєфу і має плавні лінії вигину;
- повороти і вигини доріг і алей узгоджуються з елементами ландшафту;
- по ширині алея однакова, а кожне її розширення виправдане;
- паркове устаткування (кіоски, лави) не повинне впливати на ширину доріг;
- густота системи алей і доріг мінімальна;
- покриття дороги міцне і має декоративне значення.

Створення системи відкритих просторів біля річки оптично розширює вузьке русло. Такого ефекту можна досягнути влаштуванням на березі невеликих штучних водяних дзеркал. Якщо дозволяє рельєф, то можна створити систему каскадів за допомогою невеликих запруд. При влаштуванні водяних каскадів необхідно враховувати, наскільки

вони будуть зручні і чи зможуть стати фокусами паркових перспектив. При значному перепаді рельєфу паркового простору потрібно створювати водопади. Водопад і прилеглий до нього простір може стати композиційним центром.

Великі архітектурно-скульптурні композиції або меморіальні комплекси часто стають центром композиції парку. Тематика пленерної скульптури відображає мотиви материнства. Дуже ефективні композиції із необробленого каменю, із стовбурів і коріння дерев.

Вільні композиції розташовуються на поворотах доріг, біля сходинок на березі водойм.

Для активного відпочинку використовується комплексне устаткування, фізкультурні майданчики. Зони активного відпочинку потрібно розташовувати на відстані від куточків тихого відпочинку. Розміщення будинків, майданчиків та інших будівель - одна з головних труднощів, які виникають при плануванні парку. Розміри будівель визначаються кількістю відвідувачів тієї чи іншої зони.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Довідник сучасного ландшафтного дизайнера / В. М. Прокопчук, В. І. Циганський, В. В. Монарх [та ін.]. Вінниця: ВНАУ, 2016.
2. Кучерявий В. П. Ландшафтна архітектура: підручник. – Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 521 с.
3. Крижановська Н. Я. Основи ландшафтного дизайну: підручник. - Харків: ХДАМГ, 2001. 204 с.
4. Крижановська Н.Я. Еколого - містобудівні принципи проектування ландшафтно рекреаційних територій України: навчальний посібник, 2-е видання, доповнене. - Харків, : ХДАМГ, 2001. 117 с.
5. Методичні рекомендації до навчання дисципліни «Фітодизайн» для здобувачів першого бакалаврського освітнього ступеня зі спеціальності 101 «Екологія» (для самостійної роботи) / Укладач: Гнілуша Н.В. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 55 с.

Допоміжна

1. Гнілуша Н.В., Качинська В.В. Методичні рекомендації до практичних робіт з курсу «Декоративне квітництво. Прикладна дендрологія». Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2013. 42 с.
2. Крижановська Н.Я. Архітектурне проектування ландшафтно-рекреаційних територій для дітей: навчальний посібник, 2-е видання, доповнене. - Харків: ХДАМГ, 2000. 89 с.